

## Pravična kazen božja.

Spisal Ivan Cankar.

### I.



o se zmrači, utihne nenadoma vsa dolina šentflorjanska. Komaj od tod, komaj od ondod se še oglasi zamolkel klic, komaj tu, komaj tam še dremlje samotna luč; iz tihe vode, pod vrbami speče, še zamrmra mehurček, včasi vztrepeče svetla vešča nad njo.

Na belo cesarsko cesto sije lepše, srcu slajše nego jasni dan, blagoslovljeno nočno nebo; človeku se zdi, da sliši zvezde, kako se pogovarjajo; tako so blizu. In tihe so visoke črne jagnedi ob cesti; temno listje drhti, ne oglasi se . . . Kaj tam? Potoku, med lokami skritemu, se je hudo zasanjalo; zavzdihnil je, utihnil . . . V takih nočeh se rodi v srcu romarja, samotno potujočega, koprnenje po domovini in po ljubici; mirno, v smehljaju vzdihujoče koprnenje, sladko kakor utešenje samo.

Kdo moti to noč, tihih sladkosti polno? Dolina šentflorjanska, ki je bila zaspala ob mraku, govori v sanjah naglas, vesele in prešerne besede. Krčma je svetla; tam sede za pogrnjeno mizo čestiti rodoljubi ter si nazdravljajo in odzdravljajo s prijetnožarečimi obrazi, z visokokipečimi napitnicami. Vsi so tam: krivonosi, brbljavi dacar, ki je z grehi tako obložen, da se mu kolena tresejo, pa se drži nedolžno, kakor da bi bil boter vsem svetnikom; rodoljubni, prijetnorejani župan, ki gleda v kozarec in mežika, ker se mu že nekoliko dremlje; in veseli notar, junak ob vinu, ki stoji ter govori napitnice v latinskem jeziku, kadar odbije enajsta ura; in tam je tudi modri in zaslužni učitelj Šviligoj, rodoljub čistega srca in visokih misli. Ampak med njimi vsemi sedi Šobar, bogati Šobar, ki se mu odkrivajo glave na sto sežnjeve daleč. Prileten gospod je, nekoliko že siv in plešast, toda plečat in postaven, ne trebušen, pa tudi ne izstradan; kadar hodi, bi se mu človek spoštljivo umaknil, postal ob cesti ter se priklonil do pasu; kadar sedi, je podoben zaslužniku in imenitniku, ki se je bil iz ljudomilosti ponižal do svojih pisarjev in hlapcev. In vendar je njegov obraz nad vse prijazen in prikupen, tako-rekoč — kakor maziljen, ves bel je, človek bi mislil, da je z mlekom

umit; kadar se nasmehne, se razleze v okrogle, tolste, mehke gube, ustnice pa se tako napno in zakrožijo, kakor da bi hotele poljubljati; in oči gledajo sladko, izprašujejo neizmerno ljubeznivo: „Kako se ti godi, prijatelj? O, kako žal mi je, da se ti godi slabo! Daj, razjokaj se na mojih prsih!“ . . . In res bi se človek razjokal ob besedah, iz tihega srca kipečih. Kako šele, da bi slišalo uho ta maziljeni glas! Narahlo so se odpirala usta, počasi, narahlo so kapale z jezika medene besede . . . zamižal bi človek in srkal!

Če bi tisto noč romal popotnik po dolini šentflorjanski in če bi stopil k svetlemu oknu ter pogledal v krčmo, bi videl, kako se je vzdignil prekanjeni dacar, obliznil si vinske ustnice ter pomežiknil z brljavimi očmi. In če bi ostal radovedni popotnik še nadalje pred oknom, bi slišal, kako je govoril dacar, hinavec, poslednjo zdravico.

Narahlo je potrkal s prstanom ob kozarec; župan se je vzdramil ter je široko odprl trudne oči, tudi učitelj Šviligoj je stresel z glavo, kakor da bi odganjal nadležno muho.

„Tako pa je torej ločitev blizu — oj bridka ločitev!“ je izpregovoril dacar s hinavskim, smolastojokavim glasom.

„Vsi pojdemo, vsi pojdemo!“ je zavzdihnil zaspani župan, nagnil je glavo postrani ter sklenil roke na mizi.

„Kam pojdemo?“ ga je ošvrknil hudobni dacar. „O gospodu Šobarju govorim in o njegovi ženitbi, ne pa o tvoji smrti, zaspanost trebušna! . . . Res, ne bo ga več med nami, nič več ne bomo videli prijaznega obraza njegovega, nič več ne slišali njegovega milega glasu; komaj če se prikaže kakor zvezda repatica stoletnica!“

Učitelj Šviligoj je pogledal dacarja in je zmajal z glavo, tudi Šobar sam je nekoliko privzdignil obrvi; dacar pa se ni zmenil.

„Zakaj prelepo mlado nevesto, da tako rečem: najlepšo cvetico iz doline šentflorjanske si je bil izbral naš prijatelj Šobar . . . oprostite mi, da ga v svoji ošabnosti imenujem prijatelja, ampak odbila je enajsta ura . . . in te cvetice, Bog jo blagoslovi, blagoslovi tudi njeno lepoto —“

In v svoji nespodobnosti je dacar zacmokal ter si obliznil tenke ustnice.

„ . . . te cvetice pač ne bo vlačil na semenj, tudi je ne bo vtikal v gumbnico, da bi jo hodil v krčmo kazat poželjivim očem!“

„Molči, goba pijana!“ ga je ozmerjal notar. „Jezik se ti opleta, pa ne veš, kaj gobeždaš!“

Dacar pa se ni zmenil, še pogledal ni.



„Še štirinajst dni bomo uživali sladkost njegovega obraza in njegove besede; še štirinajst dni, pa nikoli več. Zakaj poznamo ga, Šobarja prekanjenca, sladkosneda prevejanega! Pod suktnjo bo skrtil tisto nad vse blagodišečo cvetico, pa pojde in jo presadi v paradiž ter zaklene duri z deveterimi ključi in jih zapečati z deveterimi pečati. Kakor je že storil, ko smo mislili, da je v Italiji in v Rimu na pobožni romarski poti . . .“

„Kaj se ti je zbledlo?“ je vzkliknil Šobar sam; učitelj Šviligoj pa je strogo pogledal ter je vzdignil kazalec.

Prihuljeno se je ozrl dacar izpod rumenih obrvi, hinavsko se je začudil.

„Ne . . . kdo je rekel, da je bil v Rimu, na romarski poti? O, v paradižu je bil — da bi jaz bil v takem!“

„Ne trapi, trapa!“ se je razjezil notar.

Dacar pa je prijel kozarec ter ga je vzdignil v tako slovesnem in širokem kolobarju, da so prijeli kozarce tudi vsi drugi rodoljubi; celo Šobar sam se je zmotil — roka je posegla, Bog vedi kako.

„Zatorej pijmo, zatorej častimo ga, predno pojde v Rim!“

Samo učitelj Šviligoj je iztegnil roko, pa jo je umaknil in se je tako razsrdil, da se je razlilo vino po mizi. Tam je stal dacar, hinavec; z levico se je ščegetal pod brado, v desnici pa je držal kozarec in je pil, dokler ni izpil do dna. Nato se je ozrl tako nedolžno, kakor da je bil odmolil očenaš . . .

Bog vedi, kaj bi se bilo pripetilo v tistem trenutku, ko bi nenadoma ne bil nekdo zavriskal v dolini, tako zvonko in prešerno, da so se vsi ozrli proti oknu. Ob nespodobni napitnici dacarjevi se je bilo Šobarju nagubančilo čelo, pa se je ob prešernem vriskanju nagubančilo še bolj; tudi učitelj Šviligoj je pogledal resno in žalostno, notar pa je trenil z očesom ter namrgodil nos, kakor da bi si mislil: „Kaj me briga! Naj smrdi gnoj, če se mu zdi, da ne more drugače!“ Samo dacar se je nasmehnil tako široko in tako hudobno, da so se brljave oči popolnoma izgubile med gubami in da so se raztegnile tenke ustnice od ušesa do ušesa.

„Pa vstanimo!“ je rekel Šobar in nejevolja je obsenčila njegov prijazen obraz.

Vstali so vsi, pa so spoznali nenadoma, da ne stoje na trdnem in na varnem, temveč da se izprehajajo vse štiri stene v kolobarju in da se izba ziblje, kakor na rahlo vzburkanih valovih. Spogledali so se in so molčali. Kaj bi spodoben človek govoril, če je tako? Ampak dacar je zaplesal sredi izbe, pobrcal je z eno nogo, nato

še z drugo ter je mežikal od lica do lica. No, Bog z njim, grešnikom, in z njegovo poslednjo uro! . . .

Učitelj Šviligoj se je ozrl sredi ceste in je videl, da je sam. Ni se več natanko spominjal, kako je bil odprl duri, kako je stopil na cesto in kako se je poslovil. Vse je bilo zelo daleč, kakor da se je vršilo pred mnogimi leti. Samo dacarja se je še spominjal in njegove dolge, suhe noge, ki je švignila nenadoma visoko proti stropu. Močno je stresel z glavo, tako da se je opotekel in da so se splašile ter blisnile daleč navzkriž vse bele zvezde nebeške. Takrat pa se je sam nad seboj razhudil učitelj Šviligoj in sram ga je bilo. Trdo je stopil in naravnost je gledal s srepim očesom; toda kakor je gledal naravnost, se je polagoma začela premikati vsa svetla cesta: sukala se je na desno stran v velikem loku, os pa je bila natanko tam, kjer je stal učitelj Šviligoj; in s cesto so se napotile tudi visoke črne jagnedi.

„Kam?“ je vzkliknil Šviligoj in se je začudil. V tistem trenutku pa se je romarica cesta pobliskoma vrnila v svojo strugo in jagnedi so stale tam tako mirno in spodobno, kakor da se nič posebnega ni pripetilo. Zvezdice so gledale na dolino šentflorjansko in so mežikale; jadrno je hitel beli ščip med njimi, toda če se je ozrlo nanj sanjavo oko, je stal tam, kjer je stal poprej; hitel je, prihitel ni nikamor.

Z modro skrbjo je meril učitelj Šviligoj svojo dolgo in težko pot ter je mislil globoke misli.

„Kako skrivnostna in nad vse čudna je ta noč nocoj! Zdi se mi, Bog nas varuj, da sem se upijanil in da se samo zategadelj izprehajajo po lokah te črne jagnedi in da se pogovarjajo zvezde, ki jih nisem slišal prej nikoli. . . in da je dvoje ščipov, dvoje belih ščipov na nebu: hitita, lovita se kakor dvoje razposajenih paglavcev za cerkvijo, pa se ne ujameta na vekomaj! . . .

Kje sem se upijanil, odkod sem prikolovratil v ta lepi in čudni kraj? Dacar je uganjal nespodobnosti in je tudi nespodobnosti govoril. . . veliko bo njegovo kesanje nekoč in njegovo vpitje! Ampak kdo mu bo pomagal, razbojniku. . . kaj bi mu jaz hitel na pomoč, ko se mi opletajo noge? . . . Res čudno je in neverjetno, da blodijo taki hudodelci po tej blagoslovljeni in pobožni dolini šentflorjanski! Kje je čednost, kako se imenuje, ki bi ne cvetla v popolni lepoti ob tej beli cesti, pod temi visokimi jagnedmi? Rodoljubje. . . kje kipi enako po vsi prostrani domovini? Stare šege, od očetov in dedov posvečene, žive v neomadeževani čistosti v teh neoskrunjenih



krajih. Nejevernost, prešestvovanje, napuh, lakomnost . . . kdo jim ve imena vsem skritim in očitnim grehom, ki razsajajo kakor kuga po nesrečnih tujih deželah? O dolina šentflorjanska, ti sveta, od Boga izmed vseh izbrana in s krono deviško kronana! . . . Ampak tudi tebe niso pozabili brezbožni izkušnjavci, tudi tebe niso izgrešili. Že dacar, ta krivonosec, je bil naravnost od satana poslan, pa ni nič opravil, ker je pijanec . . . Glej, kam sta se napotila ščipa? Čisto drugam sta jo zasuknila . . . Stojta, pravim!“

Komaj je vzkliknil, se je opotekel tako čudno, da je planil z razprostrtima rokama proti jagnedi ob cesti; v tistem trenutku sta se strnila ščipa v enega, in tisti je stal mirno med zvezdami ter je gledal osupel na učitelja Šviligoja, ki je slonel ob jagnedi in je ugibal, kaj se je bilo pripetilo.

Ampak ko je ugibal, je ugledal v daljavi nekaj tako nenavadnega in zanimivega, da so se vrnile v njegovo splošno pamet vse misli ter se razvrstile, kakor se je spodobilo. Tik kraj ceste, v senci razbojnikov, je romal človek s tako čudnim bremenom, da je učitelj Šviligoj na stežaj odprl oči. Črn človek je bil, hodil je upognjen in je prenašal s težavo visoko lestev; šel je ob drugi strani, pa ni videl Šviligoja, ki je stal teman ob temni jagnedi.

„Oj hudodelec!“ je izpreletelo učitelja Šviligoja. „Bog je vedel, zakaj mi je poslal to pijanost; zmerom so pravična njegova pota!“

Kolikor bolj je gledal, toliko bolj se je čudil. Črni razbojnik nikakor ni bil podoben razbojniku, temveč suktno je imel z dolgimi škrici, na glavi pa trd klobuk, ki je visel zaradi lestve nekoliko postrani. Tudi stopal ni več prihuljeno, samo nerodno in vegasto, ker je težko nosil.

In Bog je prižgal svetlo luč v Šviligojevih mislih.

„Oj Peter Muha, oj ti kujon, kakor ti svet še ni prenašal enakega: kam si se napotil po hudobnih opravilih?“

Tako je vzkliknil rodoljubni učitelj v svojem osuplem srcu; ponočni razbojnik pa ni nič slišal in nič slutil, temveč romal je dalje s svojim tovorom, kakor da bi ne bilo na svetu ne greha, ne čednosti; včasi je prislonil lestev ob jagned in je malo počival, zmenil pa se ni ne za Šviligoja in ne za nikogar.

Obadva — samotni živi duši sredi vesoljnega spanja, obadva — samotna mehurčka iz temne vode, samotni vešči nad njo; ščip, tako svetel, da je obžaril vso dolino, je videl samo dvoje nemirnih senc in se je smehljal; tiho so se bližale zvezde druga drugi in so šepetale . . .

„Glej, na vas jo je zavel, na mojo pot jo je zavel!“ se je začudil učitelj Šviligoj. „Kako se ščeperi preko ceste njegova dolga senca! — Kam pač jo je zavel?“

In jo je krenil za njim.

Tiho so stale tam nizke hiše, vsa okna so bila zagrnjena in učitelju Šviligoju se je včasi zazdelo, da sliši zamolklo smrčanje; polovica pota je bila v senci, polovica v beli mesečini; blagoopojen vonj je puhtel z vrtov in od polja.

Ob potoku, rahlo šumečem, se je vzdigalo visoko, črno poslopje, zakleti grajščini podobno. Na cesto ni bilo ne vrat, ne oken; po ozki stezi za potokom je prišel človek do ogromnih težkih vrat, ki so bila zmerom zaklenjena; okna, majhna in temna, so gledala visoko izpod strme strehe na potok in na vrt.

Razbojnik je šel okoli hiše, prislonil je lestev na visoko leseno ograjo in je plezal do vrha; ko je sedel na ograji, je potegnil lestev za sabo in obadva, razbojnik in lestev, sta izginila na vrt.

Učitelj Šviligoj se je čudoma čudil.

„Kaj? Kaj ni to zakleti dom mlade neveste Šobarjeve? Kaj ni tisto okence tam . . . kaj ni njeno tisto svetlo okence? Kaj se ni včasi prikazal tam obraz, tako neskončno lep, da bi se še staro srce nasmehnilo ob prijetnih spominih? . . . Glej, lestev je pristavil, glej, po lestvi pleza, naravnost proti njenemu okencu pleza . . . že se je prijel za rob z obena rokama, že poskuša, da bi se vzpel . . . o hudodelec, prešestnik!“

Vzklíkni je hotel učitelj Šviligoj, že je odprl usta, pa se mu je zateknilo v grlu od same velike osuplosti. Razbojnik je bil skočil na okno in je skočil v izbo, pa ga ni pozdravil strah in krik, temveč pozdravilo ga je dvoje prijazno iztegnjenih rok.

Tako je bil učitelj Šviligoj priča očitnega pohujšanja in njegovo čisto srce je bilo polno bolesti.

Najprej sta se obedve črni senci v oknu tako tesno strnili, da je učitelj Šviligoj komaj razločil drugo od druge; nato sta nena doma izginili, prikazali sta se spet daleč na nasprotni svetli steni, veliki in strahotni, in sta ugasnili pobliskoma, kakor da je bil kdo luč upihnil. Nič ni razodevalo, da je sovraštvo med njima. Glej, tam se je spet zgenilo kakor črna roka; švignila je bežna senca od zagrinjala ob oknu in nato preko stene, kakor da je bil stopil kdo z urnim korakom proti durim.

Učitelj Šviligoj je stal za plotom in je poslušal; pa je pošumeval potok in besede so se razgubile na vrtu, predno so prišle do



plota. Tako je bilo učitelju, kakor da stoji pred žarko razsvetljenim platnom, na katerem igrajo žive sence nemo komedijo . . . objemajo se, beže, prihajajo, izginjajo . . . vse tiho, nerazumljivo.

Nenadoma je ugasnila v oknu luč, samo še mesečina je sijala na sivi zid. V oknu se je prikazal črnc, upognil je život, iztegnil je nogo in je stopil na lestev. Takrat mu je posvetila bela mesečina v obraz in tako jassen in razločen je bil, prejasen skoro in pre-razločen, kakor podoba od belega kamena.

Oprezno se je umaknil učitelj Šviligoj, z dolgimi koraki je premeril cesto in se je potuhnil v senco. Nekoliko sram ga je bilo, zakaj nikoli poprej se še ni bil potuhnil, ker je bil spodoben in resen rodoljub.

Podoba iz kamena se je zgenila, izluščila se je iz zida; razbojnik zapeljivec se ni nič okrenil, nič se ni poslovil, splezal je na vrt; okno se ni zaprlo za njim pa tudi nikogar ni bilo, da bi se prikazal ter pozdravljal z roko. Zazibala se je lestev, zibala se je preko vrta, prislonila se je na plot. Na plotu se je prikazal prešestnik, ročno je skočil na cesto, niti opotekel se ni, lestev pa je pustil tam, da je videlo lahko vsako zijalo, če je prišlo mimo: „Glejte, ljudje božji, tukaj se je vršil greh, vršilo se je vasovanje in pohujšanje!“

Senca ponočnjakova je utonila v temi, nenadoma pa se je razleglo po vsi dolini šentflorjanski prešerno ukanje: grešnik je označjal svojo čast in slavo. Tu se je odprlo okno, tam se je odprlo okno, zmajala je težka glava, zlovoljno so zamrmrale zaspane ustnice; župnik, ki je bil star in je imel lahko spanje, se je okrenil v postelji, zavzdihnil je in se je pokrižal ter je molil očenaš za nevernika.

„Znamenja hudih dogodkov in velikega pohujšanja!“ je pomislil učitelj Šviligoj in težko mu je bilo pri srcu. Ozrl se je poslednjikrat proti oknu; tam se je prikazala senca v svetli mesečini, mirno je stala; in učitelju se je zdelo, da se je nagnila glava, da se je vzdignilo dvoje rok ter pokrilo bel obraz. In kakor je pošumeval potok pod zakletim gradom, je stal učitelj Šviligoj in je poslušal in strah ga je bilo: zakaj zdelo se mu je, da je slišal vzdih, iztisnjen iz bolnega srca . . .

Tudi sam je zavzdihnil. Preko doline šentflorjanske je dihnil veter od juga in črne jagnedi so vztrepetale.

(Dalje prihodnjič.)



## Pravična kazen božja.

Spisal Ivan Cankar.

### II.



o je romal Martin Šobar ob tihi noči proti svojemu samotnemu domu, so bile čudno zbegane njegove misli. Nenadoma se človeku hudo stori, sam ne ve zakaj; grlo je suho, ustnice peko, v srcu leži nerazumljiva, temna žalost.

Zunaj vasi, v skritem zatišju doline šentflorjanske, je stal njegov dom; pred njim se je razprostiral velik vrt, nem in pust, ustvarjen za ljudi, ki hodijo počasi in gledajo v tla, s težkim spominom obremenjeni. Zapuščena in tiha so bila vijugasta pota, visoki, črni kostanji so segali prav do strme strehe in izza golih vej se je prikazalo sivo zidovje komaj ob jasnih zimskih dneh, ko so bila vsa okna zadelana in zabita in so bile vse duri devetkrat zaklenjene.

Še predno je stopil na vrt, se je Šobar strahoma ozrl in je poslušal s sklonjeno glavo. Iz doline se je glasilo prešerno ukanje: grešnik je oznanjal svojo čast in slavo. Šobar pa ni samo nejevoljno zamahnil z roko, ni samo zaničljivo pljunil v stran, temveč tudi strah je prešinil njegovo srce. Zakaj noč je bila tako nenavadna in ura tako čudna, da ni slišal samega ukanja, nego da je zaslutil iz daljne daljave ves temni greh, ki ga oko ni videlo, in vse pohujšanje, ki se je bilo pripetilo. Stresel ga je mraz in huda je bila njegova nejevolja.

„Kaj vruga se klati tod . . . kaj vruga ima opravila ž njim moja skrb? . . . Tako lepa bi bila lahko noč nocoj!“

Na pesku so hreščali njegovi trdi koraki; v kostanju se je napol vzdramilo, vzfrfotalo je narahlo in utihnilo . . .

Odklepal je duri in zaklepal; zamolklo so odmevali koraki in njemu samemu je bilo, kakor da že dolga leta ni hodil po teh samotnih hodnikih, po teh mrtvih izbah, in kakor da so bile blodne duše napisale svojo bridkost na te prazne stene. Prižgal je svečo in je stopil v prostrano izbo; tam je stalo v pozlačenem okviru ogledalo, ki je segalo od stropa do tal; ko se je ugledal Šobar, kakor je bil ob tisti uri in v nemirni luči ves bleđ in star, se je hitro okrenil in groza ga je bilo. Stal je s svečo v roki pred maj-



hnimi zaklenjenimi durmi in je čakal dolgo, kakor da bi se bal; nato je odklenil počasi; tat bi tako odklepal tuje duri, s sklonjeno glavo, s trepetajočo roko. Odklenil je in odprl ter je stopil v paradiž.

Troje izb se je vrstilo tam in vse so bile odprte, tako da je videlo začudeno oko do poslednje, kjer je visela od stropa rdeča svetiljka, večna luč; strah je bilo človeka te dremotne, tihe svetlobe in zdelo bi se mu, da bdi sam ob mrtvaškem odru. Mrtvo je bilo vse bogastvo paradiža; in ko bi človek zatisnil oči, bi ga izpreletela čudna misel: tiho, po prstih je šel gospodar teh črnih krasot, zaklenil je duri za seboj in se je obesil na vrtu.

Vse pohištvo je bilo temno, tudi preproge in zavese so bile temnordeče: ni ga bilo svetlejšega žarka, da bi se razveselilo prestrašeno oko; vse tri izbe so bile polne cvetic, ampak nad te cvetice se je pač sklanjal bled obraz in solze so padale nanje; niti tistega poslednjega opojnega vonja ni bilo, ki vstaja iz krivečih se, umirajočih listov.

Dvoje podob je bilo na steni; Šobar je vzdignil svečo in luč je posijala na dvoje belih, začudenih, preplašenih obrazov, dvoje drobnih, otroških obrazov, ki sta se zgrozila do smrti, ko sta ugleдалa greh.

Dolgo je stal Šobar pred njima; in takrat je bilo, kakor da so vztrepetale tiste napol odprte, plaho proseče ustnice in da je groza pogledala iz velikih oči. Šobar sam se je umaknil tej grozi, ker je bilo ob tisti uri njegovo srce nemirno in hudih slutenj polno.

Postavil je svečo na mizo, da se je opalila cvetica ter se zgrbila vsa črna; in je sedel na divan, v mrak.

„Kaj sem zakrivil, kaj sem storil?“ je pomislil in se je pogladil z dlanjo preko čela. „Tam sem pil, kjer je bil studenec najbolj čist — kdo pravi, da sem grešil? Veselje je kakor kruh: če shranim zase ves hlebec, ne ostane sosedu nič; in jaz sem bil pameten in sem vzel ves hlebec; drugi naj gledajo, kako bodo opravili . . . In kaj morem jaz zato, če jabolku ni bilo prijetno, ko sem ga grizel? . . . Igral sem se, prav prijetno se mi je godilo; in če se drugim ni godilo tako prijetno in če so vzdihovali ob mojem veselju — naj bi bili gledali, dokler je bil čas! Če bi se bil mene kdo oklenil z obema rokama, pritisnil ustnice na vrat ter se vsesal vame in srkal počasi, do konca, do kaplje: moja usoda, njegova pravica — kaj bi še nadalje vzdihoval in govoril? . . . Kesanje? Bridkost? Zdi se mi resnično, da bi ob tejle čudni in pusti uri poslušal nauke učitelja Šviligoja in da bi se morda celo

zaljubil v grbavo moralo iz doline šentflorjanske. To bi bilo znamenje starosti in smrti. Star pa bi ne bil rad — strašna bi bila starost v tej skesanega rodoljubja polni šentflorjanski dolini . . . Čas je že, o sladka Melita, da te povedem v paradiz, zakaj vseh nadlog je že polno to žejno srce!“

Zatisnil je oči, da bi mislil sladke misli, ampak v tistem trenutku se je oglasilo pod oknom, na vrtu.

„Vstani, grešnik; vzdrami se, kujon!“

Šobar je planil in je odprl okno.

„Kdo si, ki se potikaš po tujih vrtovih in dramiš iz spanja poštene ljudi?“

Izpod kostanja je stopil črn človek; v senci širokega klobuka je bil njegov obraz, Šobar pa ga je spoznal in srce se mi je stisnilo, sam ni vedel zakaj.

„Nikar se ne jezi, grešnik! Prišel sem po noči, ker imam po dnevi preveč opravila; in za poetične duše je kakor ustvarjen ta polnočni izprehod po dolini šentflorjanski. Kaj bi ne odprl duri, da bi se pomenila o tem in onem?“

Malokdaj se je čudil Šobar, ampak v tistem trenutku se je čudil; malokdaj je jecljal, ampak takrat je jecljal.

„Kaj? . . . Ali niste morda . . . oprostite . . . ali ne prihajate morda iz krčme, gospod adjunkt? Kako bi se menila ob tej uri, ko je pozna noč in spanec na očeh?“

Človek pod oknom pa se je veselo zasmel.

„Da sem pijan, mislite? Prisegam, da še nikoli nisem bil tako trezen! Da prihajam iz krčme? O, iz vse drugih krajev prihajam . . . Le odklenite, le brž odprite: povem vam tako zgodbo, da je ne pozabite na vekomaj!“

Čudno se je zgodilo Šobarju: kakor v sanjah je stopil iz izbe, kakor v sanjah je šel po stopnicah, odklenil je težka vrata in je s prijaznim poklonom pozdravil ponočnega gosta; visoko je držal svečo in nemirna luč je trepetala na njegovi pleši.

„Zakaj, gospod adjunkt . . . ob tej pozni uri?“

„Vse se bo izkazalo in izravnalo!“ je odgovoril gost veselo in je stopal s hitrimi in lahкими koraki po stopnicah, da ga je Šobar komaj dohajal.

V izbi, veliki in samotni kakor oskrunjena cerkev, je postavil Šobar svečo na mizo.

„Ne . . . čemu tukaj?“ je rekel gost in se je ozrl. „Pusto je tukaj in neprijazno . . . človeku bi se zdelo, da je na pokopališču



opolnoči. Saj me niste pozdravili odtod, ko sem vas klical . . . okno ni odprto! . . . Le dalje, gospodar!“

Šobar je stal sredi izbe in je pogledal v obraz svojemu gostu: obraz je bil vesel, iz oči pa je gledalo kakor teman ukaz. Počasi je stopil Šobar k malim durim in je odprl; bled je bil in roka, ki je držala svečo, se je močno tresla.

„Še nikoli ni prestopil tega praga nepoklican človek!“

Gost je stopil v prvo izbo, šel je počasi skozi drugo in tretjo in se je vrnil; izpregovoril ni besede, sedel je na divan in je skril obraz v dlani. Ob tuji bridkosti pa se je Šobar vzdramil; žile so se mu napele na čelu in ustnice so mu trepetale od srda.

„Kaj torej, gospod? Ali bo konec komedije?“

Gost je počasi vzdignil glavo in se je nasmehnil tako čudno, kakor da bi se na mrtvaškem odru nenadoma okrenil voščeni obraz in bi se prikazali beli zobje izza tenkih, sivih ustnic. Šobar se je umaknil za korak in je izbuljil oči.

„Nič strahu, nič strahu!“ ga je tolažil gost in se je smehljajal. „Jaz sem drugače vesel človek, rad se smejem, tudi kvante rad poslušam in ne bojim se nikogar, ne živih ljudi in ne duhov. Ampak ko sem pogledal tisto podobo tam na strani . . . grešnik, še vi se malo ozrite tja —“

— Šobar se ni ozrl —

„. . . takrat se mi je zazdelo, da so se trepalnice zgenile, da so se zgenile tudi ustnice in da so zašepetale . . . In glejte: vse na svetu bi pretrpel in prenesel, duhovom bi na pokopališču brke vihal in pipe prižigal — ampak čudno se mi stori in ves sem otročji, kadar ožive podobe na stenah . . . Zakaj ne sedete? Stojte se ne bova pogovarjala! . . . Tisto mlado dekle tam, lepo in sveto, upodobljen dih iz božjih ust — kakor prilepljeno je na steno, brez milosti izžeto, iztisnjeno in izsrkano do zadnje solze . . . Kaj me briga tisto dekle? Njeni duši ni treba priprošnje: šla je čista odtod. — Ali boste prilepili tudi Melito?“

Šobar se je tako težko in nerodno zgrudil na stol, da se je izba stresla. Njegov beli, sladki, v smehljajih se topeči obraz je bil nenadoma ves spačen.

„Nisem razumel . . . oprostite . . .“

„Ne razumeli? Čemu pa je prebledel hudodelec, ko je ugledal rabeljna? . . . Vprašal sem, če nameravate tudi Melito presaditi v paradiž . . . če bo tudi njena podoba visela nekoč poleg tistih dveh na steni . . . in če bo tudi ona nekoč prosila s trepetajočimi ust-

nicami ob prepozni uri? . . . To sem vprašal, pa ste prebledeli, ker sem potipal na gnilo srce!“

Šobar se je za silo vzdramil; zaslutil je, da ni prišel razposajeni ponočni gost igrat prešerne burke, ker se je bil napil močnega vina, temveč da je potrkala temna nevarnost na duri in da je potreba bistrega očesa in previdne besede. Pomežiknil je urno, kakor človek, ki se mu zdi, da ne vidi dobro ter bi rad pregnal meglo izpred oči. Ko je izpregovoril, je začetkoma jecljal, nato pa je bil njegov glas razločen in hladen.

„Čas bi že bilo . . . res, gospod adjunkt, čas bi že bilo, da bi povedali naravnost, kaj vas je privedlo k meni ob tako nenavadni uri. Kaj se vam ne zdi nekoliko smešno, da sediva tukaj kakor dvoje zaspanih duhov in se pogovarjava o stvareh, ki nimajo pomena ne spredaj in ne zadaj? . . . Prišli ste, meni pa se je že dremalo in odklenil sem kakor v sanjah, vrag vedi zakaj, ter sem vas spremil v to izbo, sam ne vem kako! . . . Zdaj pa, glejte, ne morem več: hudo sem namreč zaspan. Zatorej povejte, kaj vas je napotilo k meni, nato pa vam Bog blagoslovi cesto: polnoč je že zdavnaj in jutro bo kmalu!“

Gost se je sklonil z vsem životom naprej, pogledal je globoko izpod obrvi in se je nasmehnil tako hudobno, da je prešinilo Šobarja kakor mraz.

„K stvari torej!“ je rekel in je govoril tako tiho, kakor da bi se bal tiholazca pred durmi. „Na oklicih ste bili v nedeljo, pa me niste prej nič vprašali! Zdaj je že, kar je: nekoliko sramote in jeze bo zraven; ampak kar ste si naprtili, boste pač nosili! Prekličite vso reč; na kakršenkoli način, kakor se vam zdi bolj primerno in bolj spodobno! Ljudje bodo res ugibali, šepetali in govorili, ampak kdo bi se menil za babje govorce! . . . Prekličite torej, takoj prekličite!“

„Oprostite!“ je jecljal Šobar ves osupel. „Ali se vam je morda zbledlo?“

„Ne!“ je odgovoril gost; sklenil je roke na kolenih in je gledal v tla. „Ni se mi zbledlo. Če bi bil mehke nature in bi imel nemirne živce, bi se mi bilo morda zbledlo nocoj. Tako pa sem ostal zdrav in vesel; zakaj mevžo zaluči vihar ob tla, krepkemu fantu pa samo lica opere . . . Ne, ni se mi zbledlo; in o tej stvari, mislim, tudi govorila nisva . . . Narediva torej brž, kakor je sila in potreba: s poroko ne bo nič! Napravite, kakor vas je pač volja; v postranske reči se ne vtikam. Recite, da ste se premislili . . . da se vam je



morda prikazal po noči kakšen svetnik, ki je ukazal: Šobar, ne ženi se! Ali pa da ste na stara leta zaobljubili večno čistostj... kakorkoli! Ampak Melite . . . ne, sosed, Melite ne boste prilepili na steno!“

Šobar ni bil samo osupel in srdit, temveč zgenilo se mu je tudi v srcu kakor grenka ljubosumnost.

„Melita ji pravi!“ ga je prešinilo. „Kar tako Melita, brez priveskov, kakor da bi rekel soseda ali botrica! . . .“

„Gospod -- kaj niste premislili, da govorite o moji nevesti?“

„Ne!“ je rekel gost s tako lenim in zaspanim glasom, kakor bi mu bilo dolgčas; in je vstal. „Ne, tega res nisem premislil . . . Zdaj sva opravila, se mi zdi, pa lahko noč!“

Šobar je široko odprl usta.

„Kaj opravila?“

Tudi gost se je začudil; ne vedel bi človek, kaj je bilo v njegovih očeh, če je bil smeh, ali če je bila bridkost.

„Pa sem mislil, da sem razločno govoril! To sva pač opravila, da ostane Melita pred durmi, pred zaklenjenimi, in da ne stopi v paradiž! Tako sva se domenila . . . zdaj pa se mi mudi, zakaj po trohnohi in gnilobi diši v teh krajih! . . .“

Nič se ni ozrl, ni iztegnil roke v pozdrav, niti z glavo ni pokimal in je šel. Začuden je gledal Šobar za njim, začuden je sedel na stolu, pred svečo, ki je dogorevala, in neprijetne misli so romale mimo njegovih oči kakor motne sence.

„Če so bile sanje, so bile jako čudne sanje . . . vzrasle morda iz nemirnega poželenja . . . vzrasle morda iz preživih misli na sladkost, ki je blizu . . . in za vsako sladkostjo se plazi strah kakor temnogled nevoščljivec . . . Če pa je bila resnica, je prišel k meni razposajen pijanec in ni vedel, kaj je govoril . . . le zoprno je in nerazumljivo, da sem mu odklenil in da sem stal pred njim, kakor ozmerjan paglavec! . . . Če so bile sanje ali če je bila resnica: skrb in bridkost pomenijo ta huda znamenja!“

Ko je vstal, je bil tako truden in slab, da se je prestrašil; kolena so se mu šibila kakor starcu. Šel je, da bi zaklenil duri in da bi počival . . . pozabil v bujno sladkih sanjah vsa čuda in vse bridkosti te nekrščanske noči. Ampak komaj je zavrtel ključ, komaj je postavil svečo na mizico ob postelji, komaj je ogrnil pisano spalno suknjo, se je oglasil pod oknom prešerni gost.

„Glej, resnica je bila, Bog se usmili!“ je izpreletelo Šobarja. Stopil je k oknu tako hitro, da se je zapletel v rdeči trak svoje suknje ter se spotaknil; odgrnil je zastor.

„Kaj te še zmerom ni vrag pobral? Le kriči tam, nevernik, ne bojim se te več, vrata so zaklenjena, lestve pa nimaš!“

Gost se je zasmejal pod oknom; tako svetla je bila mesečina, da je bil ves bel in čudno strahoten njegov obraz.

„Oj grešnik, saj lestve ne potrebujem več... tam sloni za plotom. Jutri, ko pojdejo k maši, jo bodo videli vsi, pa poreko: lestev je tam, dekle je blizu — tod se je klatil adjunkt!... Ali veš, grešnik, za katerim plotom stoji tista lestev?“

Šobarju je bilo hladno ob odprtem oknu; stresel se je, puhnil je in ni rekel nič.

„Tega ti namreč nisem povedal, grešnik; pozabil sem, vrag vedi kako!... Tista lestev stoji za plotom ob potoku, na vrtu zaklete grajščine. In luna sije in ob oknu sloni — kdo sloni tam, grešnik? Kdo vzdihuje za njim, ki je šel?... Po tisti lestvi sem plezal nocoj do okna in sem skočil v izbo in tam... kar se je tam godilo, o tem, grešnik, molčijo človeška usta!“

Tako je rekel ponočni gost in je utonil v senco črnih kostanjev. Šobar je stal ob oknu; ni mogel ne zaklicati, ne zavzdihniti; mraz mu je bilo do srca...

(Dalje prihodnjič.)

## Domovina.

Jaz sem iz dalj, kjer solnce krvavi,  
ko se doline v jutru mu odprejo;  
kjer moj pozabljen borni dom stoji,  
le trume mračnih sužnjev mimo grejo.

Po nebu mojih rodnih se ravni  
nikdar meglè hladilne ne sprostrejo,  
le vihra bič nad njimi svoj vihti  
in gluho polja pod udarci mrejo.

Cvet rož nam tuj je, lavor nepoznan,  
mi s trnjem venčamo si trudne glave,  
sami odpiramo si srčno stran.

Nad nami orli pnejo se v višave,  
pred nami pa so grobne le nižave  
in dve besedi: zabljen, pokopan.

Vojeslav Molè.



## Pravična kazen božja.

Spisal Ivan Cankar.

### III.



dolino šentflorjansko, posodo vseh čednosti, je kanila nedišeča kaplja pohujšanja. To se je zgodilo natanko tisti dan, ko je nastopil svojo službo sodni adjunkt Peter Muha. Mračilo se je, ko ga je pripeljal blaten koleselej v dolino; in ob tisti uri je stal učitelj Šviligoj ob oknu, povohal je po zraku in je stresel z glavo.

„Zasmrdelo je . . . kakor po nečistosti!“

In je zavzdihnil ves žalosten ob slutnji nemirnih dni in hudih nadlog . . .

Zlodej, ki je bister in prekanjen, si je bil izbral za svoje služabnike večinoma take ljudi, ki so bogato oblagodarjeni z zunanjimi čednostmi. Prikupen obraz imajo, lepo rast in gladek jezik, zato da zapeljujejo neizkušena dekleta in zakonske žene; učeni so, pametni in prebrisani, tako da se človek komaj okrene, ko ga je že dodobrega pohujšal njih peklenški evangelij. Le malo jih je služabnikov antikristovih, ki so nakazni na telesu in tako nespametni, da prodajajo očitno svojo nečednost; ampak te si je izbral zlodej iz same prekanjenosti, zato da bi se nevešča duša izognila smrdljivi luži ter utonila v zelenem močvirju.

Tako je bil dacar res velik malopridnež, toda razodeval je svojo malopridnost z vsakim pogledom krmežljivih oči, z vsako besedo svojih slinastih ust. Človek ga je srečal, govoril je ž njim, nato pa je šel zlovoljen dalje in je pljunil na cesto: „Glej kujona, še sram ga ni!“ Vse drugače se je zgodilo, če se je prikazal na cesti sodni adjunkt Peter Muha. Res je bil nekoliko prešeren njegov obraz, toda vesel je bil in prikupen; res so gledale njegove oči nekoliko zabavljivo in zakotno, toda bilo je toliko prijavnosti poleg, da človek ni opazil zlega in se je zamotal v mrežo hinavščine, da sam ni vedel kdaj.

Klobuk postrani, roka iztegnjena v pozdrav, beseda prisrčna :

„O, učitelj Šviligoj! Po kakšnih potih, učitelj Šviligoj?“

Kaj bi nato učitelj Šviligoj?

„Tja in tja, tako in tako . . .“

Celo nasmehnil se je prijazno, celo roko je stisnil malo-pridnežu in pohujšljivcu, ampak njegova vest je bila čista.

„Dobrih naukov ne posluša, za resno besedo ne mara . . . kaj se bom pretepal ž njim na cesti?“

Pošten človek se briga za svojo dušo in pa dušo tistih, ki so kesanja polni in pokore željni; kdor pa gre v pogubljenje kakor na svatbo, naj gre v božjem imenu in naj se nič ne pritožuje na sodnji dan! . . .

Zgodaj se je zdramil učitelj Šviligoj po tisti čudni noči, ko so hodili duhovi po dolini šentflorjanski. V glavi mu je brnelo, jezik mu je bil težak in debel, oči so gledale kakor skozi motne naočnike. Kesanje mu je potrkalo na srce in sram ga je bilo.

Prelepo jutro mu je zasijalo v obraz, rosa je bila v mehko-toplem vzduhu, dolina šentflorjanska se je dramila smehljaje.

Učitelj Šviligoj je stopil k oknu in se je ozrl po dolini. Po beli cesti mimo šolskega vrta je prišel človek, oblečen v črno suktnjo, klobuk potisnjen globoko v čelo. Počasi je šel, roke na hrbtu, pogled v tla vpert.

„Glej grešnika!“

Grešnik pa je pogledal kvišku in njegov obraz je bil ves upal in bled in njegove oči so bile vse rdeče in zakrvavele, kakor da je bil prebdel in prejokal vso dolgo noč.

„Dobro jutro, učitelj Šviligoj! Naravnost k vam sem se bil napotil . . . v najprijaznejšo samoto!“

„Glej, k meni se je napotil!“ je pomislil učitelj. „Kar tako se ni napotil, ne brez hude misli . . . njegova zakotna beseda razodeva in njegov od greha trudni obraz!“

Adjunkt je stopil v izbo, še klobuka ni snel in je sedel na razmetano posteljo; molče je sedel tam, život globoko sključen, roke na kolenih.

„Božji prst se ga je bil dotaknil, kesanje ga je obsenčilo!“ je ukrenil učitelj Šviligoj v usmiljenem srcu. Adjunkt pa je vzdignil glavo in njegov obraz ni bil nič vesel, tudi ne prešeren.

„Razložite mi,“ je rekel, „po vrsti mi razložite, ko ste že do kraja izkušeni: kako se da živeti v dolini šentflorjanski?“



„Resnično je občutil kesanje, resnično se ga je Bog usmilit!“ je izpreletelo učitelja Šviligoja in globoka radost se mu je izlila v srce. In je rekel naglas: „Lepo se da živeti v dolini šentflorjanski, lepše nego na vsem prostranem svetu! Zakaj ena sama čednost, vseh drugih čednosti mati, je potrebna človeku: zadovoljnost. Iz nje se porode brez truda in bolečine, kakor metulj iz bube, vse druge potrebščine: rodoljubnost nad vse, zmernost v vseh ozirih, spodobnost v vseh okoliščinah in še mnogotere druge čednosti, ki so nežne mladike te košate lipe . . .“

Adjunkt je pogledal tako lokavo, kakor da bi zalezoval hinavščino na Šviligojevem obrazu in v njegovih besedah; zalezoval je, našel ni, in se je nasmehnil.

„Saj zato sem prišel, učitelj Šviligoj, ker sem nameraval stopiti v hram samote in nedolžnosti, da si odpočijem od te težke noči... Kaj se vam nikoli ne zazdi, da hlapi iz te zelene doline šentflorjanske kakor smrad iz močvirja? Včasih se mi je zazdelo, greh je bil morda, da so vsi ti prijazni ljudje, vsi ti čednostni rodoljubi... krmežljavi dacarji. In vesel sem bil, da se me ogibajo, antikrista... Kaj se vam nikoli ni tako zazdelo? Kaj vam nikoli ni zasmrdelo kakor iz neizmerne mlake, ko ste odprli okno in ste se ozrli po dolini?“

Učitelj Šviligoj je zardel od srda in od žalosti.

„Kako mislite, gospod adjunkt? Nikoli se mi ni zazdelo, da bi dolina šentflorjanska ne bila najlepša dolina na svetu; zakaj nerodoljubna bi bila taka misel . . . Ves svet je deležen greha, Bog se usmili, tudi dolina šentflorjanska ga je deležna; zato pa ni treba, da bi imel domovinsko pravico. Tam je, tam sedi v kotu, od nekaj je sedel in bo sedel morda na vekomaj; poznamo ga, vemo, da sedi tam, ampak ne oziramo se nanj, ne ogovarjamo ga, tudi se ne pogovarjamo o njem. Če razsaja in kriči, če pleše po izbi in uganja nečedne burke: mi sedimo za mizo in resno je naše besedovanje. In kadar se zgodi — o, da bi se nikoli ne zgodilo! — da stopi v lužo pošten rodoljub, ker ga je bil izkušnjavec premotil: zatisnimo oči in usmiljeno bodi naše srce! . . . Tako je ostala dolina šentflorjanska čista in verna: morda je romal greh po njenih belih cestah, ampak nihče ga ni pozdravil in nihče ga ni spoznal!“

Dolgo je molčal adjunkt Muha, predno je odgovoril; in njegov obraz je razodeval bridkost.

„Pametno in modro ste govorili, učitelj Šviligoj, tako pametno in modro, da bi se dacar naglas smejal ter se tolkel po kolenih

in da bi se jaz ob tej uri, ko moje srce ni veselo, naglas razjokal. Ker ste nedolžni in brez zlega, sem prišel po tolažbo; in sem videl, da je nedolžnost in vernost večji greh od greha samega. Kaj torej? Dvoje cest se odpira človeku: ali se napraviti s tistimi, ki sede za mizo in pijo in miže, da bi ne videli rodoljubnega greha, ki pleše sredi izbe in uganja razuzdanosti; ali pa — pogledati grehu v obraz in mu nastaviti nogo. Ena cesta drži v čast in zasluženje, druga v sramoto in boleost... Kaj ni še tretje ceste, kaj ni še skrite poti, med bodičevjem in robidovjem skrite, čez kamenite klance stremeče... tiste poti, ki vodi daleč stran iz te blagoslovljene doline šentflorjanske? Daleč stran, visoko v hrib, v tiste kraje, kjer je greh greh in čednost čednost; kjer piha veter od severa in od juga, kjer so odprta široka vrata na vse strani. kjer ni teh visokih in črnih plotov, ki ste jih postavili vse okoli doline šentflorjanske; in kjer življenje ni ne greh in ne čednost, temveč življenje . . .“

V tla je gledal adjunkt, ko je govoril; njegov život je bil še bolj sključen, roke so bile trdno sklenjene v naročju. In smilil se je učitelju Šviligoju.

„O, gospod adjunkt . . . ne, gospod adjunkt . . . težko je pač srce, kesanje se je zgenilo v njem . . . Kaj bi rekel? Mladi ste še, pa gre koprnenje preko vodá in preko gorá; in ker ne more nikamor drugam, telebne v greh . . . Ampak Bog je usmiljen, posebno z dolino šentflorjansko; in tudi mene se je usmilil in me je obvaroval o pravem času vseh nadlog in izkušnjav: izpregledal sem na stara leta in sem ugledal paradiž. Zakaj mnogo jih je bilo puntarjev in pesnikov v mladostni nespameti, pa so se izpreobrnilo v poštene rodoljube in spominske plošče oznanjajo njih imena!“

Adjunkt je vstal in ves se je izpremenil njegov obraz; komaj še se je poznala bridkost na njem, ustnice pa so se zakrivile v čuden nasmeh.

„Kako bi se rešil človek, kako bi našel cesto in čemu bi ceste iskal, če je dolina šentflorjanska v samem njegovem srcu? In če je ni v srcu — kako bi ne skoprnel od puščobe? Zatorej je bilo nepotrebno to modro besedovanje . . . Ampak nekaj drugega sem vas prišel pobarat, učitelj Šviligoj: kod pa ste hodili sinoči?“

Globok sram je obšel Šviligoja in zardel je v lica kakor paglavec.

„Vsak človek se včasih opoteče z ravne poti . . . zato ni potreba, da bi bil razuzdanec in malopridnež . . . Res nisem vesel sinočnjega večera, ampak bilo je, in Bog daj, da bi ne bilo nikoli več!“



Adjunkt se je prijazno nasmehnil.

„O, saj nisem prišel, da bi navsezgodaj očital in zmerjal... Ampak — kaj niste šli iz krčme po starem kolóvozu in ob potoku in mimo zaklete grajščine, a ne naravnost po cesarski cesti? Čemu ste kolovratili po dolini ob tako pozni uri?“

Na čelu Šviligojevem so se prikazale potne kaplje.

„Šel sem, kakor je pač bilo... čudno zamotane in pohujšane so bile moje misli... tudi v nogah sem bil slab...“

„Nič ne de, nič ne de!“ ga je smehljaje tolažil adjunkt. „Šli ste, kakor je pač bilo; in pred vami je šel črn človek in je nesel visoko lestev na rami... težko je nosil, noge so se mu opletale, ampak nazadnje je le prišel, kamor se je bil nameril. Ali ste ga spoznali?“

S tako veselim pogledom je vprašal in s tako sladkim nasmehom, da je učitelj Šviligoj povесil oči.

„Spoznal sem ga... kako ga ne bi v tej svetli mesečini?“

„Kam je šel?“

„Ob plot je pristavil lestev...“

„Pa je plezal?“

„Plezal je...“

„Dobro ste razločili. Plezal je, skočil je v izbo in je ostal dolge pol ure pri tisti sladki Meliti, pri tisti mladi nevesti. Ali ni bilo pol ure?“

„Pol ure je bilo morda!“ je jecljal učitelj Šviligoj, adjunkt pa je spačil obraz, Bog sam vedi, če iz prešernosti ali iz bridkosti.

„Tako ste torej vse natanko videli in razločili; nič niso pretiravale, ničesar niso pretvarjale vinske oči. In zdaj, učitelj Šviligoj, stopite v dolino šentflorjansko ter oznanjajte, kar ste videli in razločili. Malo še pridenite, malo še okrasite; zakaj zgodba je dolgočasna, če jo pripoveduje človek po pravici, kakor se je vršila. Adjunkt je prešestnik in Melita je vlačuga, tako izpričajte; prešestnik je že zdavnaj zlodeju zapisan, ampak tudi vlačuge se nikar nič ne usmilite!“

Tako je rekel, pogledal je skozi odprto okno, v svetlo jutro, nato se je okrenil in je šel, kakor da bi učitelja Šviligoja ne bilo ne v izbi in ne na svetu.

„O, kolika nečistost in kolika zakrknjenost srca!“ je vzkliknil učitelj Šviligoj, ko je premislil v jutranji samoti vso stvar od začetka. „Ni zadosti, da je grešil — zdaj še plane med ljudi, na očitni trg, ter oznanja: glejte, grešil sem!“

Ko se je napotil v cerkev, mu je prišel naproti dacar in malopridnežu se je že od daleč poznalo na obrazu, da pridiguje kosmato zgodbo na vse štiri vetrove.

„Ali ste slišali, učitelj Šviligoj, kaj se je zgodilo sinoči v tej čednostni dolini šentflorjanski?“

„Kaj hudega?“ je rekel Šviligoj, ampak tako malo je bil vajen hinavščine, da je povetil oči.

„Stavim, da je tudi vam že zapelo v ušesih, nikar se ne pretvarjajte! O malopridni svet, o neskončno pohujšanje . . . in človek je mislil, da je svetnica!“

Učitelj Šviligoj je šel dalje, pa je srečal notarja.

„Lepe reči!“ je rekel notar mimogrede in je zmajal z glavo.

„Kaj je oznanjal od hiše do hiše?“ se je začudil Šviligoj.

Šel je dalje in je srečal župana; župan je samo globoko zavzdihnil, pogledal je žalostno učitelja Šviligoja, rekel pa ni nič. Nič ni rekel, ampak njegov pogled je razodeval: „In tako pohujšanje v dolini šentflorjanski? Odprite se, oblaki, da odmijete sramoto!“

Kakor da je bil močen veter zapihal preko doline, odpahnil vse duri, odprl vsa okna ter razglasil ponočni greh. Ljudje so se srečavali in so se spogledovali, moški so stresali z glavo, ženske so vzdihovale. Zjutraj je zgodba vzknila, do večera se je bujno razcvela. In če bi jo ob angelskem češčenju ugledal sam stvarnik njen, bi se začudil in je ne bi spoznal.

„Njega in njo, obadva sleči do nagega pa izbičati iz doline!“ je razsodil v krčmi rodoljubni župan v svojem pravičnem srdu.

„Prijetno bi bilo, koristno res!“ je rekel dacar in si je obliznil ustnice.

Učitelj Šviligoj pa ga je karal z očitajočimi očmi.

„Nečiste so tvoje misli, o dacar!“

Še je hotel govoriti, zaokreniti posvetovanje na cesto naukov in tolažbe, ko se je pripetilo nekaj čudnega. Zadrdralo je zunaj, kakor da bi drvelo v vrsti devetero voz, in planil je iz večernega vetra strahoten glas, napol joku, napol tuljenju podoben.

Spogledali so se v čudu in strahu; dacar, ki je sedel ob oknu, je skočil in se je ozrl; in celo sam, grešnik, je prebledel.

„Kdo je gonil mimo? Zdelo bi se mi, da je bil Šobar, ampak podoben mu ni bil več; samo siv obraz sem videl in krvave oči; in tulilo je, kakor burja v gozdu. Nista ga vozila konja, dvoje črnih satanov je bilo!“



Župan se je pokrižal, nato je urno izpraznil kozarec.

Stopil je v izbo notar in tudi notar je bil bled.

„Huda bo noč nocej, ljudje božji! Mimo žaklete hiše sem šel, pa sem se ozrl proti oknu, pa sem poslušal: človek-joka, tiho joka, ampak zdi se mi, da gre jok preko doline vse do hribov. Poklical sem, nato pa se mi je storilo čudno in šel sem, kakor da bi bežal pred hudo uro!“

Župan se je drugič pokrižal, natočil si je in je izpraznil.

Vsi so molčali; nad njimi in nad vso dolino šentflorjansko je ležalo kakor temna jeza božja nad pohujšanjem . . .

Ob tistem času je uganjal adjunkt Peter Muha tako čudne stvari, da bi jih človek ne mogel razumeti, če bi gledal in pre-mišljeval.

Do poznega večera je ležal oblečen na postelji, z obrazom v blazini. Ni jokal, tudi ni vzdihoval, zakaj miren je bil život in stisnjene pesti se niso genile. Ko je posijala mesečina v izbo, je vstal; njegova lica so bila siva in upala, kakor lica umirajočega starca. Stopil je k oknu, pogledal je na nebo, z zvezdami posuto.

„Bolje je bilo tako!“ je rekel; in nikomur na svetu ni bilo razodeto na vekomaj, kaj je bilo boljše in čemu.

Nato je šel in se je napotil v dolino, po cesti, vse beli od mesečine, mimo črnih jagnedi, ki so tiho trepetale. Prišel je do žaklete grajščine, šel je dvakrat okoli plota, vzpel se je sam Bog vedi kako, zasuknil se je v kolobarju in je skočil na vrt, med nageljne in narcise. Pohodil je narcise in nageljne, šel je naravnost preko vrta, stopil je pod okno. Tam je legel na mehko travo, mesečina mu je sijala v obraz, široko odprte oči so strmele v nebo.

In ko je ležal, se je prikazala senca ob oknu; tiho ihtenje je dramilo vrt in rožni grmi so podrhtevali, kakor da bi kapale solze nanje.

Ležal je, ni zavzdihnil in ne izpregovoril; njegove oči pa so bile zastrte, niso razločile več ne jasnega neba in ne belih zvezd...

(Dalje prihodnjič.)



## Pravična kazen božja.

Spisal Ivan Cankar.

### IV.



srce je zaklenil adjunkt Peter Muha in ni razodel nikomur, kaj se je godilo in dovršilo v noči pohujšanja. Veter temnih slutenj in strahotnih zgodb je pihal preko vse doline šentflorjanske; jagnedi so podrhtevale in šepetale, zoreča rž se je priklanjala v valovih, še zvezde same so mežikale skrivnostno, kadar je ugasnil dan. Adjunkt pa se ni zmenil in je molčal, niti prsta ni vzdignil, da bi zapovedal vetru. In ko je stopil predenj strogi sodnik in mu je zažugal s posvetno in večno kaznijo zaradi nekrščanskega življenja, ni rekel nič in je ostal zakrknjen, kakor je bil . . .

V noči pohujšanja, ko se je vzel na okno ter skočil v izbo, ga je pozdravilo dvoje razprostrtih rok. Dvoje tenkih, belih rok. In pozdravil ga je obraz, na katerem ni bilo bridkosti nič manj nego veselja. Droben, bel obraz, prelep in prenežen, da bi se prikazal nevrednemu človeku ob belem dnevu. Oči so pozdravljale: „Od srca sem hrepenela po tebi, ti neprijazni mož!“ In so očitale vse žalostne: „Čemu si prišel, o dragi moj?“ . . . Velike rjave oči, polne sladkih sanj.

Razprostrla je roke, pa so omahnile pod njegovim pogledom in stala je pred njim kakor plaha grešnica; žalosten je bil njegov pogled, tiho in globoko je gledal v njeno srce, kakor mati na otroka: „Kaj si storila, ti uboga; kaj si storila sebi, ne meni?“

Tako je vprašal žalostni pogled, usta pa so govorila drugače.

„Prišel sem poslednjikrat, nič ti ne bodi žal! In z veliko glorio sem prišel; skozi vso dolino šentflorjansko, kakor je dolga, sem nosil to težko lestev, ki stoji zdaj za plotom. Za menoj pa je šla vest, natančna in rodoljubna vest v podobi učitelja Šviligoja. In luna je sijala in tudi zvezd je bilo mnogo na nebu. Tako, glej, nisem zamudil in pozabil ničesar, kar je bilo potreba za tega večera slavo in čast!“



Melita pa je pritisnila roke, tiste tenke bele roke na obedve lici in je zajokala.

„Poslednjikrat si prišel, praviš, pa ni v tvojih prešernih besedah ne ljubezni in ne žalosti. Jokala sem, ko je še solnce sijalo, in sem jokala do te pozne ure in sem čakala tebe. Ti pa nisi prišel, da bi povedal, kako me imaš rad, in da bi bil žalosten z menoj; prišel si veselo fantovat!“

Nič ni rekel; prijel jo je za roko, posadil jo je na divan, sam pa je sedel na stol, nji nasproti.

„Nisem prišel fantovat in tudi jokati nisem prišel. Poslednjikrat govoriva nocoj, poslednjikrat, o dekle, se bova poljubila nocoj; zakaj bi vzdihovala in zakaj bi si po nepotrebem grenila to pozno uro, ki nama jo je še dodelil Bog? Pomeniva se, kakor se spodobi, vse od začetka do konca, da ne pojdeva po svojih potih z dvomom in vprašanjem v srcu . . . Brez solza in tudi brez hudih očitkov se pomeniva; tako govoriva, kakor da ta najina ljubezen ni bila roman, niti ne genljiva zgodba, temveč dolgočasna šolska naloga. Ti si dopisala in podpisala to šolsko nologo, razsodila si, kakor se ti je zdelo po pravici in potrebi. Jaz pa sem prišel, da pogledam ta podpis in da ga potrdim, zato ker sva od začetka pisala skupaj. Svojega odstavka ne bom črtal, nič mi ni žal, da sem ga pisal; ampak rad bi še prebral tvoj konec . . .“

Melita je strmela vanj, kakor da je govoril v neznanem jeziku neznanne zgodbe.

„Nisem razumela besed, ker nisi govoril od srca.“

Smehljal se je, njegov pogled pa je bil žalosten.

„Če so bile drugačne moje besede, mi ne zameri. Dovršila sva nalogo, kaj bi se še nadalje ukvarjal z gramatiko? Veseli se, o-srce, da je stvar pri kraju! . . . Ali je resnica — rad bi jo slišal iz tvojih ust —, da si na oklicih s tistim potepuhom?“

Melita je pogledala v tla in več bolesti nego sramu je bilo v njenih očeh.

„Sam si slišal, čemu vprašuješ?“

„Dobro si odgovorila; brez solza, brez velike tragike in brez posebnega sramu . . . Ali je večerja pripravljena? Saj je na mizi, čemu vprašuješ? . . . Jaz pa ti pravim, da je ni na mizi in da ne boš večerjala!“

Pogledala ga je začudena, tiho prestrašena, in ni odgovorila.

„Nič besede? Nič solza? — Ne, Melita, res ne boš večerjala! . . . Dolgo sem premišljeval to stvar in nazadnje sem jo premislil. Po-

stavil sem tehtnico na mizo in sem tehtal z veliko skrbjo in natančno previdnostjo, pa se je izkazalo, da so bili tisti oklici nepotrebna ceremonija in da je zmerom boljše, če devica ne pere plenic, predno . . . čemu te solze, Melita?“

Samo solze so se prikazale na njenih licih, toda ko jo je vprašal in pogledal, je zajokala naglas.

„Zakaj me sodiš? Ni bil moj ukaz!“

Hitro je vstal in je stopil k nji; njegov obraz je bil miren, roke pa so se mu tresle kakor starcu.

„Ni treba jokati ob tej zadnji uri, Melita! Iz srca so vstale moje besede in kar je bilo še v grlu jok, je bilo v ustih spačen smeh. Tolažba je v joku, v smehu pa je smrt . . .“

Sedel je tesno k nji, prijel jo je za obedve roki, za obedve tenki, beli roki.

„Poslušaj, Melita, da ti povem dolgo in žalostno zgodbo . . . Kdo sem jaz? Prijetnega fanta si videla in si ga ljubila tako goreče, neumno in nezvesto, kakor ljubi ženska, ki še ni spoznala. Prijetnega fanta, poštenega rodoljuba, spodobnega človeka, ki je nastopil lepo službo in gleda v prihodnost. Jaz pa nisem prijeten fant, nisem pošten rodoljub, ne spodoben človek in službe mi ni mar in tudi v prihodnost ne gledam. Odkod je zapihal veter, ki me je zvrnil v to dolino šentflorjansko . . . v to Sodomo s škapulirjem . . . v to staro devico s kratkim krilom . . . v tega rokovnjača, ki ubija s križem, ne z betom, pa misli, da je svetnik? . . . Strašno je, kadar je dovtipen sam Bog vsegamogočni! En sam dovtip njegov, in še dovtip srednje sorte, obrije zemljo pod levim brkom, pa izgine narod, kakor da ga nikoli ni bilo. Kako bi se človek pritoževal in kam bi se pritožil, če pomežikne vsegamogočno oko, ker se je spomnilo slabega dovtipa . . . in pade nenadoma grešen cigan med same imenitne rodoljube? Pade, vzdrami se, ozira se, premišljuje. In ukrene navsezadnje, da je najboljši, če pokaže tem svojim nezaželenim sosedom . . . stoj! Kdo ga je klical tja? . . . Nezaželjen je med nezaželenimi! O, samo dovtip je bil; nič krivice, krivde nikjer! Ni ga sodnika pod Bogom, da bi tehtal tebe v eni dlani, mene v drugi, pa rzsodil med nama ter razjasnil greh in čednost. Kdo je Kajn in kdo je Abel? Vsa znamenja so izginila, obrazov ni več razločiti, greh je čednost, čednost je greh . . . in edini sodnik je antipatija brez razuma . . .“

„Čemu ta modrost in odkod?“ je vprašala Melita in se je čudila.



„Potrpi, o dekle! To je bil samo repek, ampak kmalu se prikaže glava in ves kosmati kuž bo pred teboj . . . Jaz nisem, ki si ga videla in ki si ga ljubila, toda maske si nisem bil sam nataknil na obraz, tvoje oči so jo nateknile! Kaj bi lagal, da se prikupim tvojim nerazumnim očem? . . . Saj ni prišel v dolino šentflorjansko prijeten fant, materam ugoden, temveč prišla je slaba vest in prišlo je pohujšanje . . . Kaj me družijo ž njimi, s temi sencami, ki tavajo po dolini, slepe in neme, žalostni strahovi brez misli, brez srca, brez življenja? Kaj so meni in kaj sem jaz njim? Vsaka moja beseda je bogokletstvo, vsaka moja kretnja je nespodobnost, vsaka moja misel greh. In vsaka njih beseda mi je neumnost, vsaka njih kretnja hinavščina, vsaka misel razžaljenje Boga in pameti. Torej . . . čemu bi se ne napotil v Afriko? Tako bi bil tam doma, kakor sem doma v dolini šentflorjanski; samo hinavščine, mislim, da ne poznajo tam . . . O Melita, ali bi ne hotela z menoj v Afriko?“

In glej, nič ni bilo laži v njegovih očeh in nič prešernosti v njegovem glasu. Nenadoma, za en sam trenotek, se je prikazal v njem otrok, ki zahrepeni in sam ne ve kam. Morda mu je bilo žal, da so se tako samovoljno odpahnile duri srca, tiste skrbljivo zaklenjene in zapečatenene duri; vstal je in je premeril izbo z dolgimi koraki.

„Nisem prišel k tebi zato, da bi ti kazal svoje skrite solze, ki jih še nobeno oko ni videlo. Napotil sem se bil z zelo čudno mislijo, in glej, zdaj me je strah in sram, da bi jo razodel. Strah me je, ker vem, da je misel nespametna in da bo še desetkrat nespametnejša, kadar jo izpregovorim. Tako vidi človek hrib v daljavi, zdi se mu krtina . . . in ko pride tja, se vzdigne pred njim gora do nebes. Ampak čemu bi odlašal? Bodi tako ali tako: boljše se mi zdi, da se razpuhti misel v praznih besedah, nego da bi grizla v srcu na vekomaj. In pozna je že ura, zaspana si, vse rdeče so tvoje oči . . . in tudi učitelju Šviligoju je že dolgčas pod oknom. To je bila moja nespametna misel: vstani, ogrni se in pojdi z menoj!“

Vsa je vztrepetala od strahu.

„Kako bi bilo mogoče?“

Gledala je kakor otrok, ki se boji noči in dolge poti.

Njemu pa je bilo nenadoma laže in svobodneje pri srcu; zakaj beseda je bila izpregovorjena in misel se mu ni zdela devetkrat nespametnejša nego prej, temveč popolnoma razumna in edino potrebna. Stopil je blizu k Meliti; jasnejši je bil njegov pogled in njegov glas čistejši.

„Od vsega začetka že je bila v meni tista misel — zdaj čutim, ko sem jo razodel. Saj drugače ni moglo biti. Jaz sem tujec v dolini šentflorjanski, tujec po rojstvu, po srcu in po mislih. In tako malo jo morem preobraziti, da bi mi bila domovina, kakor me more preobraziti ona, da bi ji bil sin. Tebe pa sem tukaj videl, ko sem prišel, in sem čutil globoko v dušo, da si mi sestra in nevesta. Tudi ti si spoznala, da sem ti brat in ženin pred Bogom . . . Če si me takrat spoznala in če si mi podala roko, podaj mi jo še zdaj, ko je poslednja ura! Ogrni se, odkleni duri in pojdi tja z menoj, kjer je najin dom in kamor sije solnce bolj veselo!“

Zmeraj temnejši je bil strah v njenih očeh, zmerom bolj bled je bil njen obraz in život se je tresel kakor od mraza. Sklonil se je globoko k nji, položil ji je roke na rame; in njegove roke so bile vse vroče in vroč je bil njegov pogled.

„Ko sem te ugledal nenadoma sredi vse te žalosti, sredi tega močvirja laži in bojazljivosti . . . si mi bila, kakor čudesna roža, ki je vzklila iz te doline po noči, pod tistimi zvezdami, skrita in dragocena posoda vse njene lepote . . . Videl sem in sem se bal, v srcu sem se tresel, da bi se te posode, tako dragocene in tako nežne, ne doteknila groba roka poučljivega izkušnjavca . . . da bi na to čudesno rožo ne dehnila kužna sapa iz močvirja . . . Zdaj se je zgodilo in zato sem prišel, da te branim, da te ogrnem s svojim plaščem ter te ponese s seboj. Vstani, mudi se, pojdi z menoj!“

Trepotala je in mu je strmela v obraz.

„Kako je mogoče?“

Objel jo je tako tesno, da je puhtel ogenj iz lica v lice.

„Vstani, Melita! Tako pojdeva, midva edina, vse življenje moje in vsa tvoja lepota . . . in vriskala bova po lepi beli cesti, ko bo v dolini noč in strah! . . .“

Nagnila je glavo na njegovo roko, on pa se je prestrašil.

„Melita, zdaj ni čas solza . . . čas veselja in smeha je zdaj! Samo en korak, glej, samo čez jarek, samo čez brv, in na drugem bregu je solnce!“

„Ne smem!“

Ni slišal njenih besed, čutil jih je v njenem trepetu.

„Vstani, Melita!“

Bolj je prosil, nego ukazal, bolj se je bal, nego je upal; in motne so bile njegove oči.

Okrenila je obraz, zakrila je lica z obema rokama in je legla na divan.



Šel je preko izbe, stal je dolgo pred oknom; in ko se je vrnil, je bil potolažen; mirno so gledale oči, ustnice so se prešerno smehljale.

„Dolgo, Melita, je že čakal pod oknom učitelj Šviligoj; in bojim se, da je zadremal. Zatorej končajva, kakor sva začela: z veselim srcem in s pošteno besedo. Tudi čudesna roža je vzrasla v senci... tudi v tvoje srce je zalezal strup bojazljivosti, ta izvirek in začetek vseh čednosti, kar se jih preliva preko doline šentflorjanske. Močan je ta strup, ne premaga ga sila pod nebom... Toda, glej, Melita, v vsem veselju in celo ob tej žalostni zadnji uri te ljubim bolj, nego sem kdaj človeka ljubil; in zato ne maram, da bi se zastrupila do zadnjega!“

Melito je izpreletela nerazumljiva groza; iztegnila je obedve sklenjeni roki in je vzkliknila.

„Ne . . . usmili se!“

On pa se je nasmehnil kakor še nikoli pred njo; porogljivost je bila v njegovem nasmehu.

„Resnično, roža je vzrasla, kakor je lepa, ne samo v senci, temveč tudi iz smrdljivega močvirja! Ampak čudesna roža je pač in rajši bi jo pohodil z obema nogama . . . torej, Melita, učitelj Šviligoj čaka: s tistimi oklici ne bo nič!“

„Usmili se!“

„Zakaj, ti sama ne veš . . . čemu bi ti pravil? Okužena si, morda bi te celo obšle skomine . . . Jaz namreč ne maram, da bi tista ostudna žival trgala polagoma s svojim tolstim rilcem list za listom od te lepe rože, dokler bi ne zalučila na gnoj krvavega ostanka. Tega ne maram, glej! In tudi ne maram, da bi te sčasoma, kadar bodo pozabljeni ponesrečeni oklici, razglasila dolina šentflorjanska za svojo svetnico in da bi ti, pobožna, ljubezniželjna botrica, romala z rožnim vencem za procesijo ter se ozirala po mežnarju. Tudi tega ne maram. In zato si podajva roke in se poljubiva poslednjikrat. Jutri ali pojutrišnjem pojdeš v kloster, tvoje srce bo čisto zaradi bridkosti in tvoja molitev bo dragocena pred Bogom!“

Objel jo je, poljubil jo je na obedve lici in na ustnice. Vstala je, tudi ona ga je objela okoli vratu.

„Ne morem . . . poglej v moje srce, pomiluj me in me ljubi! Ne hodi tako od mene, brez slovesa prisrčnega!“

„Ne jokaj, Melita! Pogledal sem v tvoje srce . . . bilka, ki bi jo vroči greh pošušil v eni sami uri. Bož s teboj, Melita!“

Stopil je k oknu, vzdignil je koleno.

„Ne!“ je vzkliknila. „Potrpi, eno samo besedo še!“

„Reci!“

„Eno samo besedo . . . samo še malo ostani, samo še toliko, da ti še enkrat pogledam natanko v obraz!“

„Reci besedo!“

„Zmerom bom mislila nate, o dragi . . . kjerkoli bo moje telo, moje srce bo pri tebi!“

„Drugo besedo sem mislil, o Melita . . . Zbogom!“

Vzpel se je na okno, stopil je na lestev; njegov obraz se je zasvetil v mesečini in čisto bled je bil.

„Postoj!“ je vzkliknila. „Postoj, da pojdem s teboj!“

Izginil je obraz, črna senca je hitela preko vrta, švignila je čez plot, na belo cesto.

Melita je ostala pri oknu in več solz, nego je bilo zvezd na nebu, so prelile tisto noč njene oči . . .

## V.

Čigav je bil voz, ki je ob pozni večerni uri jadrno gonil preko doline šentflorjanske? Kdo je sedel v njem s krvavimi očmi, s spačenim obrazom, kakor da je vozil mimo vislic opolnoči?

Pokrižajte se, ljudje božji: Šobar je bil. Dacar ga je spoznal s svojimi krmežljivimi očmi in se nič ni zmotil.

In je šel učitelj Šviligoj, in je šel dacar, in tudi župan je šel. Prišli so in so videli, da so na stežaj odprta vrata na temni vrt. Dalje so šli, po tihih stezah, v mrzli senci, in zmerom bolj so se šibila kolena in zmerom bolj malodušno je bilo srce.

„Kaj bi gledali?“ je rekel župan.

„Nihče nas ni klical!“ je rekel dacar.

„Ne rinimo v skrivnosti svojega bližnjega!“ je opomnil učitelj Šviligoj.

Spogledali so se, pa so malo pomislili in so šli dalje.

„Ob belem dnevu ne bo strahov!“ je rekel župan.

„Tudi razbojnikov ne!“ je rekel dacar.

„Če se je nezgoda pripetila, je pomoč dolžnost kristjana!“ je opomnil učitelj Šviligoj.

Stopili so pred hišo, ogledavali so spredaj, ogledavali na obeh straneh in zadaj; vrata so bila zaklenjena in zapahnjena, okna so bila zadelana in zabita.

Dacar, ki še ni bil sit teh čudnih skrivnosti, je splezal mukoma in stokoma po divji vinski trti na verando. Pogledal je skozi okno,



pa je vzkriknil in planil ter skočil z enim samim skokom na pesek; in še zvrnil se ni. S prečudno urnimi koraki sta hitela za njim župan in učitelj Šviligoj preko vrta na cesto. Ampak komaj se je zasopljeno dacar ozrl in oddahnil in komaj je izpregovoril, ga je minil ves strah in lagal je tako na debelo kakor še malokdaj v življenju.

„Sredi izbe je visel, na zlatem klinu sredi stropa in se je vrtel tako zložno in tiho, kakor da se je bil obesil za kratek čas. Vsi smo se motili, ljudje božji, zdaj šele se je razodelo, kdo da je bil: ni bil Šobar, temveč sam peklenski zlodej. Njegov obraz je bil ves črn, oči so se svetile kakor dvoje vešč, nad kosmatim čelom pa se je krivilo dvoje rožičkov; in dolgo pipo je imel v ustih . . .“

Kakor ga je bila groza, je pljunil župan in je nejevoljno stresel z glavo.

„Da se ti je treba zmerom lagati, žužnja! Kje da je visel? Natanko sredi izbe?“

„Natanko ne, bolj proti durim, če ne čisto ob durih!“

Učitelj Šviligoj ga je ošvrknil z očitajočim pogledom.

„Boj se greha, dacar: pipe pa tudi ni imel v ustih!“

„Kaj sem rekel, da jo je imel?“ se je začudil dacar.

Nato so se vrnili v dolino vsi zamišljeni; ampak kar so slišali in videli tam, je bilo bolj čudno od čuda samega.

Zakleti grad je bil vso dolgo noč hiša ihtenja in vzdihovanja. Zjutraj navsezgodaj pa je stal ob cesti naprežen voz, tako tesno zaprt in zagrnen, kakor da je prevažal neznane skrivnosti; zasvetila se je bela obleka, zašumela je, duri so se odprle in jadrno je gonil voz ter je izginil pred osuplimi očmi v sivo jutranjo meglo. Nato pa je bil zakleti grad tako puščoben in samotni, da se je človek strahoma pokrižal, če je hitel mimo. Eno samo okno je bilo odprto; temno in žalostno je gledalo na vrt. Pod tistim oknom pa je ležal človek na mokri travi in je smrčal; na njegovih prsih je ležala srebrna svetinjica Matere božje, kakor da je bila padla od okna iz pobožnih in nerodnih rok. Adjunkt Peter Muha je ležal tam in smrčal, on sam, začetnik in stvarnik vseh nadlog, ki so se tako čudno razbučale nad dolino šentflorjansko. Ko se je vzdramil, je bilo že svetlo solnce; ozrl se je hudo začuden, nato pa je šel po svojih potih s sklonjeno glavo, ves skesan in bolan.

Niti v krčmo ga ni bilo, ko so ga čakali, polni pravičnih očitkov in strogih besed.

„Vesela svatba bi bila!“ je rekel dacar, obliznil si je ustnice in je bil ves srdit, ko je pomislil na visoke steklenice in na polne kozarce.

„Na samo posvetnost misliš!“ ga je okaral učitelj Šviligoj. „Rajši se spomni, negodnik, da si ti sam s svojo nespodobno napatnico vzdignil bandero teh nadlog! . . . Ampak kaj vesela svatba, kaj pilo in jelo, kaj vse druge prijetnosti! Le to edino je bridkost vseh bridkosti, da smo izgubili iz svoje srede tako odličnega, požrtovalnega in vsestransko zaslužnega rodoljuba, kakor je bil Šobar. Vzdignimo, pa pijmo tiho v njegov spomin!“

Vzdignili so kozarce in so pili, v žalostne misli zatopljeni.

„Če je takisto,“ je rekel dacar, „pa vzdignimo še enkrat in pijmo v spomin tisti prelepi nevesti, ki je šla v kloster, ne v paradiž . . . Za njegovo dušo molimo en očenašek, za njeno ni potreba!“

„Žužnja, kaj si že pijana?“ ga je ozmerjal župan.

„Rad bi pa le vedel —“ je rekel učitelj Šviligoj, pogledal je proti stropu in ni razodel svoje misli do konca; ni je razodel do konca, pa so jo vsi razumeli in občutili.

„Kaj bi?“ se je pusto nasmehnil dacar. „Greh se je obesil, ker ni pohujšal čednosti; in čednost se je od bridkosti zaklenila v kloster!“

Učitelj Šviligoj je stresel z glavo tako na moč, da so mu padli naočniki na mizo; dacarja pa ni bilo nič sram.

Dolgo so čakali izkušnjavca in nevernika, pa ga ni bilo. In ko je bila ura že pozna, je vzdignil učitelj Šviligoj kazalec in je izpregovoril:

„Kakor ste tukaj zbrani, verjemite mojim besedam! Ni ga še bilo grešnika, ki bi ga na tem ali na onem svetu ne doletela pravična kazen božja. Bog odlaša, do konca ne odloži! Kakor je storil, tako se bo pokoril! S pohujšanjem in z nadlogami je napolnil to lepo dolino šentflorjansko, v rodoljubna srca je vtihotapil zmoto in dvom. Mi pa bodimo usmiljeni in molimo zanj, kadar pride njegova strašna ura!“

Tako lepo je govoril učitelj Šviligoj in vse, kakor je govoril, se je zgodilo; pravična kazen božja je doletela nevernika, in doletela ga je na tak način, da je bila njemu sramota, dolini šentflorjanski pa čast in odrešenje.

Prišli so cigani v dolino šentflorjansko, kuštrava, umazana, tatinska družba. Na večer so prišli, ob zori so izginili kakor rosa.



Med njimi pa je bila ženska, lepa kakor sam greh. Tako prešerno je sedela v krčmi, da je človek zardel in povetil oči, če je ponevedoma pogledal skozi okno. Temne, polne smrtnosladikih skrivnosti so bile njene oči, da bi srce skoprnelo pod njih pogledom. Peter Muha je šel mimo krčme, pa ni pogledal ponevedoma skozi okno, temveč gledal je dolgo in radovoljno in ni zardel in ni povetil oči. Ko se je nagledal, je stopil v krčmo in je šel naravnost in je objel grešnico okoli rjavega vratu. Sam Bog vedi in ljudem ostani skrito, kaj sta govorila tisto uro! Ampak še predno se je dramilo jutro in še predno je izginila tatinska družba, ni bilo več v dolini šentflorjanski ne grešnika, ne grešnice. Romala sta, kamor je Bog ukazal, čez hribe in doline; šla sta, kakor Adam in Eva iz paradiža.

Dacar je pripovedoval, da ni mogel spati tisto noč in da je slonel ob oknu. Pa da je ugledal nenadoma, ker je mesec žarko svetil, kako jaha coprnica preko doline — na moškem, ne na metli. In da je smrdelo za njima po žveplu in drugih nedišečih stvareh. Ampak kdo bi mu verjel, sleparju! —

## Tri ptice.

**T**ri ptice so padle iz polnoči  
pod okno mladi kraljičini:  
zapela je prva, da pride fant,  
in druga, da bo cigan-muzikant,  
in tretja, da se zaljubita ž njo,  
kot se nista dva na svetu tako.

Tri ptice so padle iz polnoči,  
tri črne: zbičane misli tri,  
tri vroče misli k tvojim nogam —  
in kdo jih je k tebi poslal? Jaz sam.

Trije bliski so padli iz polnoči  
na tri plahe ptice, na misli tri;  
tri strele so padle v temi z nebes,  
tri strele so padle iz tvojih očes:  
dvignila si v temi zlato glavó  
in tvoj smeh je bil krut in mrzel tako,  
kot bil je mladi kraljičini  
nad pesmijo ptičev iz polnoči.

Vladimir Levstik.